

**Dodatne mere podrške osnovnim
školama za inkluzivno obrazovanje na
teritoriji Grada Novog Sada**

Dragana Stanković Gaić i Tamara Blagojević

Mart 2015

1. Uvod

“Sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi za svu decu, učenike i odrasle:

- jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po osnovu pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske ili druge pripadnosti, mestu boravka, odnosno prebivališta, materijalnog ili zdravstvenog stanja, teškoća i smetnji u razvoju i invaliditeta, kao i po drugim osnovama;
- usmerenost obrazovanja i vaspitanja na dete i učenika kroz raznovrsne oblike nastave, učenja i ocenjivanja kojima se izlazi u susret različitim potrebama učenika, razvija motivacija za učenje i podiže kvalitet postignuća; i
- jednake mogućnosti za obrazovanje i vaspitanje na svim nivoima i vrstama obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa potrebama i interesovanjima dece, učenika i odraslih, bez prepreka za promene, nastavljanje i upotpunjavanje obrazovanja i obrazovanje tokom celog života.

Sistem obrazovanja i vaspitanja svojom organizacijom i sadržajima obezbeđuje i:

- mogućnost da deca, učenici i odrasli sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom, bez obzira na sopstvene materijalne uslove imaju pristup svim nivoima obrazovanja u ustanovama, a lica smeštena u ustanove socijalne zaštite, bolesna deca, učenici i odrasli ostvaruju pravo na obrazovanje za vreme smeštaja u ustanovi i tokom bolničkog i kućnog lečenja;
- smanjenje stope osipanja iz sistema obrazovanja i vaspitanja, posebno osoba iz socijalno ugroženih kategorija stanovništva i nerazvijenih područja, osoba sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i drugih osoba sa specifičnim teškoćama u učenju i podršku njihovom ponovnom uključenju u sistem, u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja¹.

2. Cilj i opis istraživanja

Cilj istraživanja sprovedenog u periodu decembar 2014. – februar 2015. godine je bio da se utvrde potrebe za uvođenjem asistivnih tehnologija u novosadskim osnovnim školama kao podrška učenicima sa invaliditetom i nastavnom osoblju škole. Ovo istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Aktivna inkluzija u osnovnim školama – e-pristupačno obrazovanje“. Rezultati istraživanja će poslužiti kao osnova za odabir partnerskih škola koje će biti uključene u dalje sprovođenje projekta, odnosno, kapaciteti nastavnog osoblja partnerskih škola će biti izgrađeni i sa tim u vezi kvalitet obrazovanja učenika sa invaliditetom će biti poboljšan. Krajnji uticaj koji se očekuje da bude postignut je inkluzivno obrazovanje skrojeno po meri učenika sa invaliditetom na celokupnoj teritoriji grada Novog Sada i šire.

Na početku istraživanja školama je elektronskim putem prosleđen upitnik kao i pismo u kome je objašnjena svrha istraživanja. Polovina od ukupnog broja škola je popunila upitnik u okviru zadatog vremenskog okvira, dok je druga polovina škola koje nisu popunile upitnik, naknadno, telefonskim

---

¹ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, 2009. Član 3.

putem, pozivana. Predstavnicima škola su zamoljeni da popune upitnik i da ga proslede nazad. Rezultati ovog istraživanja se odnose na školsku 2014/2015. godinu, odnosno, na učenike koji su u ovom periodu pohađali bilo koji razred osnovne škole.

3. Rezultati istraživanja

3.1. Osnovne informacije

Istraživanjem je obuhvaćeno 100% svih osnovnih škola sa teritorije grada Novog Sada, odnosno 33 škole. Od ukupnog broja, 24 (73%) škole su sa gradskog područja, a 9 (27%) iz prigradskih naselja. Nastava se u svim školama odvija na srpskom jeziku, u tri škole i na mađarskom, a u dve i na slovačkom jeziku.

Broj učenika sa invaliditetom, bez obzira na vrstu invaliditeta, u novosadskim školama iznosi 1% od ukupnog broja učenika, odnosno 278 učenika prema trenutnim podacima koji su dobijeni istraživanjem. Ovi učenici poseduju medicinsku dokumentaciju o invaliditetu, međutim predstavnici škola smatraju da je broj učenika sa invaliditetom veći, naročito kada su pitanju teškoće u učenju.

Posmatrajući pol dece, rezultati pokazuju da je daleko veći broj dečaka sa invaliditetom nego devojčica, odnosno, 65% dečaka naspram 35% devojčica. Ovaj podatak je primećen i na teritoriji zemalja Evropske unije.

Tabela br.1 Teritorijalna rasprostranjenost osnovnih škola u Novom Sadu

Teritorijalna pripadnost	Broj škola	Broj škola koje pohađaju učenici sa invaliditetom
Grad	24	19
Prigradska naselja	9	7
Ukupno	33 (100%)	26 (79%)

Grafikon br.1 Škole koje pohađaju učenici sa invaliditetom

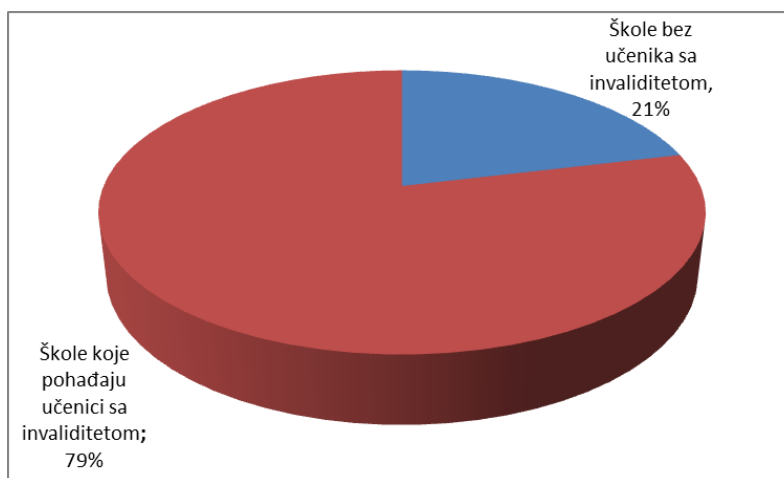
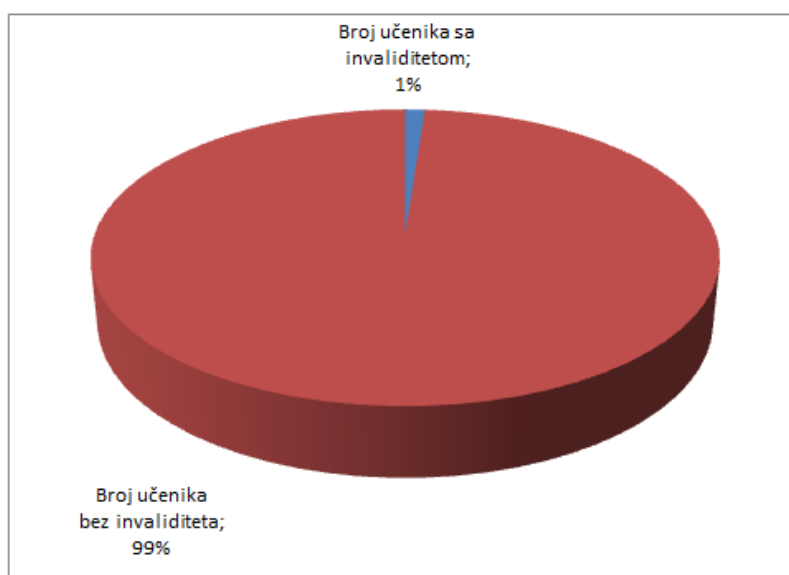

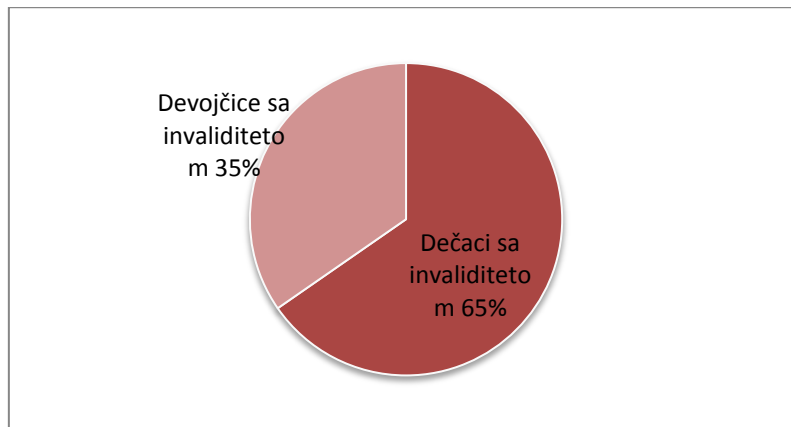
Tabela br.2. Broj učenika sa invaliditetom u redovnim školama

Kategorija učenika	Broj učenika	Procenat
Učenici bez invaliditeta	24.179	99%
Učenici sa invaliditetom	278	1%
Ukupan broj učenika	24.457	100%

Grafikon br.2. Učenici sa invaliditetom u školama Grada Novog sada

Grafikon br. 3. Odnos dečaka i devojčica sa invaliditetom u novosadskim školama

Posmatrajući uključenost učenika sa invaliditetom u redovan obrazovni sistem, na osnovu rezultata, zaključujemo da nešto veći procenat dece sa invaliditetom pohađa osnovnu školu u prigradskim naseljima u odnosu na grad. U prigradskim naseljima je 2% učenika sa invaliditetom od ukupnog broja učenika, dok je u gradu 1%.

Tabela br.3 Uključenost učenika sa invaliditetom u redovne škole u odnosu na grad i prigradska naselja

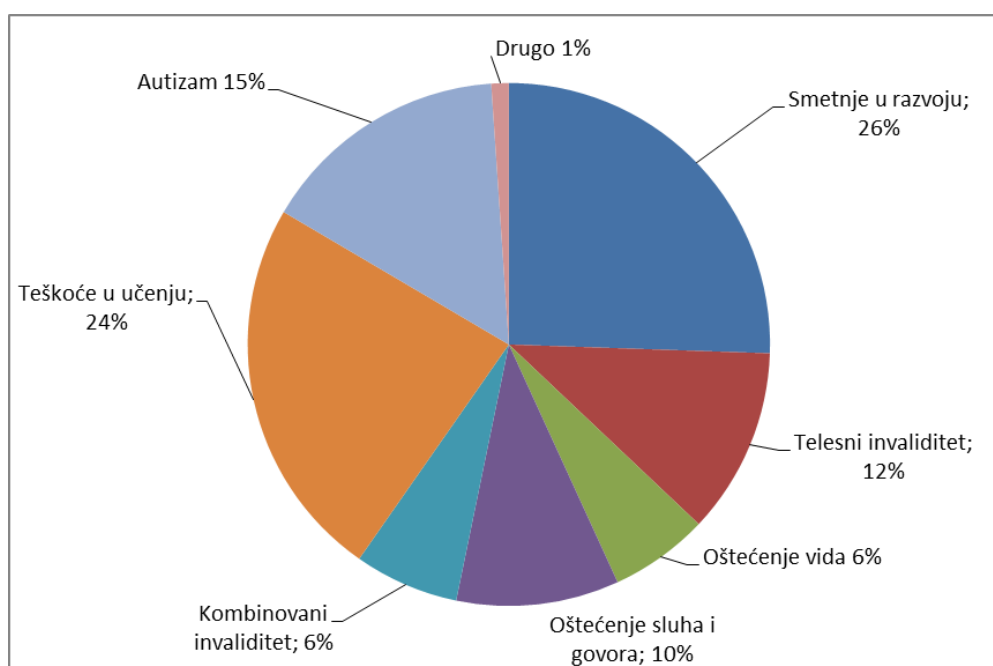
Teritorijalna pripadnost	Ukupan broj učenika	Učenici bez invaliditeta	Broj učenika sa invaliditetom
Grad	19.713 (100%)	19.533 (99%)	180 (1%)
Prigradska naselja	4.744 (100%)	4.646 (98%)	98 (2%)
Ukupno	24.457 (100%)	24.179 (99%)	278 (1%)

Najveći broj učenika sa invaliditetom uključenih u redovan sistem obrazovanja su učenici sa smetnjama u razvoju 26%, zatim sa teškoćama u učenju (disleksija, disgrafija, diskalkulija, hiperaktivnost) 24%, slede autizam 15%, telesni invaliditet 12% i oštećenje sluha i govora 10%. U manjoj meri su prisutni kombinovani invaliditet i oštećenje vida 6%, kao i druge vrste invaliditeta 1% (elektivni mutizam, socijalna deprivacija...).

Tabela br. 4. Vrsta invaliditeta učenika u redovnom sistemu obrazovanja

Vrsta invaliditeta	Broj	Procenat
Smetnje u razvoju	71	26%
Telesni invaliditet	32	12%
Oštećenje vida	17	6%
Oštećenje sluha i govora	28	10%
Kombinovani invaliditet	18	6%
Teškoće u učenju	66	24%
Autizam	43	15%
Drugo	3	1%
Ukupno	278	100%

Grafikon br.4. Vrsta invaliditeta učenika u redovnom sistemu obrazovanja

3.2. Mere podrške

Od ponuđenih mera podrške za učenike sa invaliditetom, predstavnici škola su odgovorili da najviše koriste individualni obrazovni plan (IOP). Sve škole koje su se izjasnile da imaju učenika sa invaliditetom (26 škola) su izjavile da kao meru podrške koriste IOP (79% od ukupnog broja osnovnih škola u Novom Sadu).

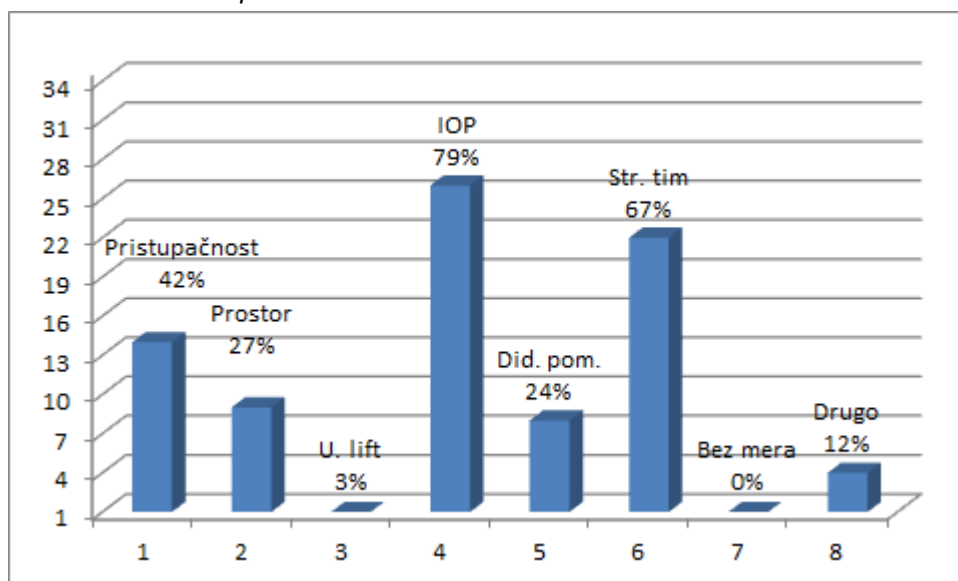
Od ukupnog broja škola u Novom Sadu 67% se izjasnilo da ima podršku stručnog tima nastavnika. Pored toga, 42 % osnovnih škola u Novom Sadu ima pristupačan prilaz, odnosno, rampu za korisnike

invalidskih kolica, a 27% prilagođen prostor u školi (učionicu i toalet). Jedna škola u Novom Sadu ima unutrašnji lift. Specijalna didaktička pomagala koristi 24% škola. Pored ponuđenih mera podrške, 12% škola je navelo da koristi neke druge mere podrške, odnosno, gradsku uslugu Lični pratilac deteta i defektološke tretmane. Nijedna škola u gradu nije bez neke od navedenih mera.

Tabela br.5. Mere podrške za učenike sa invaliditetom u osnovnim školama u Gradu Novom Sadu

Mere podrške za učenike sa invaliditetom	Broj škola	Procenat
1. Pristupačnost škola (rampa)	14	42%
2. Prilagođen prostor u školi (učionica, toalet)	9	27%
3. Ugrađen unutrašnji lift	1	3%
4. Individualni obrazovni plan	26	79%
5. Specijalna (didaktička) pomagala	8	24%
6. Stručni tim kao podrška nastavniku	22	67%
7. Bez mera	0	0%
8. Drugo	4	12%

Graikon br.5. Mere podrške za učenike sa invaliditetom u novosadskim osnovnim školama

Rezultati prikazani u nastavku se odnose na odgovore škola koje su se izjasnile da imaju upisanog učenika sa invaliditetom u školskoj 2014/2015, odnosno, rezultati se odnose na odgovore 26 škola.

Veoma ohrabrujući rezultat je da u 65% škola koje pohađaju učenici sa invaliditetom, većina učenika sa invaliditetom stiže očekivano osnovno obrazovanje i redovno završavaju osnovnu školu, dok 35% učenika školu završava bez očekivanog znanja. Nijedna škola nije navela da učenici sa invaliditetom

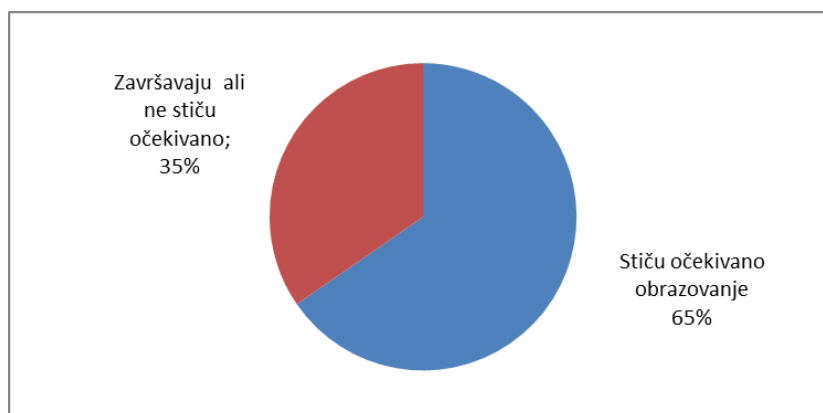
ne mogu da prate nastavu i da zbog toga prekidaju obrazovanje u redovnoj školi ili da se usmeravaju na pohađanje specijalne škole.

Tabela br.6 Postignuća učenika sa invaliditetom u u novosadskim osnovnim školama

Procena postignuća učenika sa invaliditetom	Broj škola	Procenat
1. Stižu očekivano obrazovanje i završavaju školu	17	65%
2. Završavaju školu ali većina ne stiže očekivano obrazovanje	9	35%
3. Ne mogu da prate nastavu i prekidaju obrazovanje	0	0%
4. Škola daje preporuku da se obrazovanje nastavi u specijalnoj školi	0	0%
5. Drugo	0	0%
Ukupno	26	100%

Grafikon br.6. Postignuća učenika sa invaliditetom u u novosadskim osnovnim školama

Računar se u novosadskim osnovnim školama koje trenutno pohađaju učenici sa invaliditetom najviše koristi za određene nastavne predmete i ti predmeti se realizuju u računarskim učionicama. Samo 12% škola koristi računar u nastavi za većinu predmeta, a nijedna škola nije bez računara u nastavi. Nastavni kadar je 100% obučen za korišćenje računara u novosadskim školama što je ohrabrujući statistički pokazatelj.

Tabela br. 7. Korišćenje računara u nastavi

Korišćenje računara	Broj škola	Procenat
1. Nastavni program se realizuje uz pomoć računara	3	12%
2. Samo određeni nastavni predmeti se realizuju u računarskim učionicama	23	88%
3. Škola ne koristi računare u nastavi	0	0%
Ukupno	26	100%

Tabela br.8 Obučenost nastavnog kadra za korišćenje računara

Obučenost kadra	Broj škola	Procenat
1. Da –obučen kadar	26	100%
2. Neobučen kadar	0	0%
Ukupno	26	100%

I pored saznanja da računar u nastavi u velikoj meri olakšava usvajanje gradiva kod učenika sa invaliditetom, 50% učenika u inkluziji ga ne koristi tokom nastave. Računar koristi svega 19% učenika sa invaliditetom. Svi predstavnici škole su saglasni da je računar u nastavi za učenike sa invaliditetom veoma koristan i dali su različita obrazloženja kako bi računar mogao da im koristi. Najveći broj predstavnika škola je istakao da je računar dobro didaktičko sredstvo i da bi u nastavi koristio za lakše usvajanje sadržaja, naročito kada je u pitanju veština grafomotorike koja je kod učenika sa invaliditetom slabije razvijena. Neki učenici sa invaliditetom imaju delimično razvijene

grafomotoričke veštine i zbog toga im je potrebno daleko više vremena u odnosu na učenike bez invaliditeta za rad na sadržaju. Pored toga, većina ih je saglasna da računar povećava motivaciju učenika za usvajanje gradiva i omogućava školovanje na daljinu u slučajevima povremenog dužeg ili kraćeg odsustva. Sa druge strane, korišćenjem računara nastavnicima je lakše da metodološki prilagode sadržaj gradiva za učenike sa invaliditetom.

Tabela br.9 Korišćenje računara u nastavi od strane učenika sa invaliditetom

Računar u nastavi	Broj škola	Procenat
1. Da	5	19%
2. Ograničen broj učenika ga koristi	7	27%
3. Ne	13	50%
4. Bez odgovora	1	4%
Ukupno	26	100%

Tabela br.10 Mišljenje škole o korisnosti upotrebe računara u nastavi za učenike sa invaliditetom

Korisnost računara	Broj škola	Procenat
1. Da , koristan je	26	100%
2. Ne	0	0%
Ukupno	26	100%

Obrazloženja o korisnosti računara u nastavi za učenike sa invaliditetom:

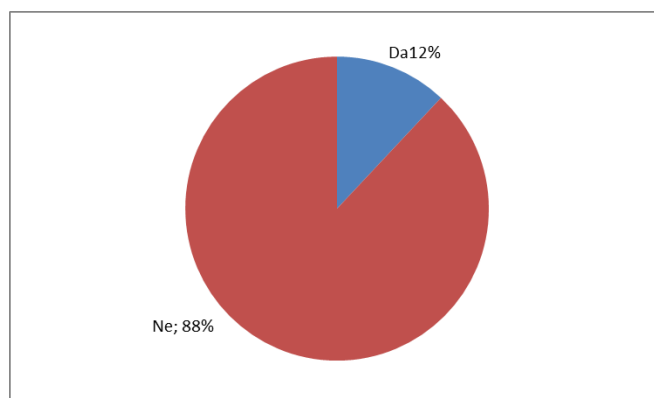
Komentari	Broj odgovora
1. Računar kao didaktičko sredstvo za lakše usvajanje sadržaja (učenici sa poremećajima pažnje i hiperaktivnosti)	5
2. Lakša priprema prilagođenih sadržaja od strane nastavnika	3
3. Veća motivisanost učenika za usvajanje gradiva	3
4. Praćenje nastave na daljinu za učenike koji često odsustvuju zbog terapija	3
5. Pismena komunikacija za učenike sa otežanom komunikacijom (autistični spektar, elektivni mutizam, oštećen sluh, telesni invaliditet...)	2
6. Upotreba računara za kucanje teksta umesto pisanja olovkom za učenike sa nerazvijenom grafomotorikom	2
7. Mogućnost korišćenja asistivnih tehnologija (prilagođenih tastatura i miševa)	2
8. Korišćenje softera za slepe i slabovide	1

Svega 3 škole u Novom Sadu su se izjasnile da u ovoj školskoj godini koriste asistivne tehnologije u nastavi, odnosno 12% škola. Od asistivnih tehnologija koje su škole navele, a da ih koriste učenici sa invaliditetom su: program koji omogućava slušanje sadržaja u audio formatu za učenike sa oštećenim vidom, lap top i program za uvećavanje fonta.

Tabela br.11 Korišćenje asistivnih tehnologija u nastavi

AT u nastavi	Broj škola	Procenat	Opis AT
1. Da	3	12%	Sadržaj u audio formatu; lap top; program za uvećavanje fonta;
2. Ne	23	88%	/
Ukupno	26	100%	

Grafikon br.7. Korišćenje asistivnih tehnologija u nastavi

Sve novosadske škole koje pohađaju učenici sa invaliditetom su opremljene internetom. U 46% pomenutih škola za održavanje internet mreže zadužen je neko od nastavnika, u 42% škola nezavisni ekspert/kompanija, dok je u 12% škola zaposlen administrator mreže.

Tabela br.12. Korišćenje interneta u osnovnim školama u Novom Sadu

Internet u školi	Broj škola	Procenat
1. Da	26	100%
2. Ne	0	0%
Ukupno	26	100%

Tabela br.13. Održavanje školskih računara i mreže

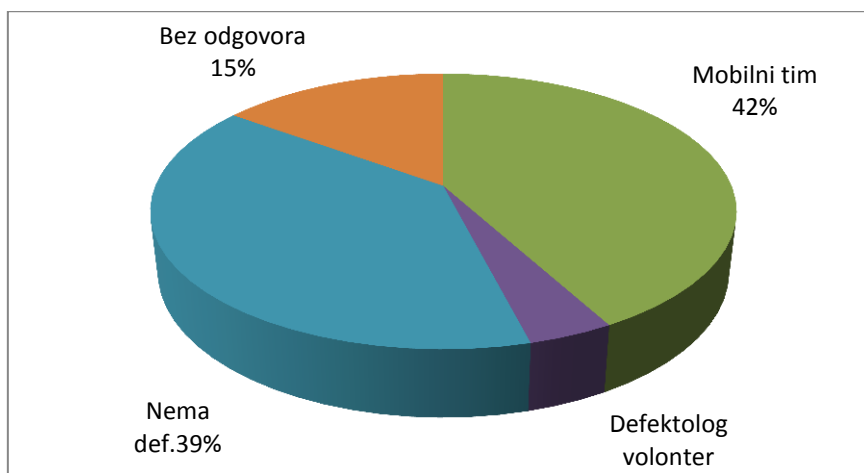
Održavanje mreže	Broj škola	Procenat
1. Zaposlen administrator	3	12%
2. Nastavnik u školi obavlja ulogu administratora	12	46%
3. Nezavisni ekspert ili kompanija	11	42%
4. Tim nastavnika	0	0%
5. Drugo	0	0%
Ukupno	26	100

Podršku nastavnicima u radu sa učenicima sa invaliditetom najviše, odnosno, u 42% škola pruža mobilni tim defektologa iz Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“ iz Novog Sada. Jedna škola ima defektologa u svojstvu volontera, a 39% škola se izjasnilo da je bez ikakve podrške defektologa. 15% škola nije dalo odgovor na ovo pitanje.

Tabela br. 14. Podrška defektologa nastavnicima u radu sa učenicima sa invaliditetom

Stručna podrška školi	Broj škola	Procenat
1. Zaposlen defektolog	0	0%
2. Defektolog na pola radnog vremena	0	0%
3. „Mobilni“ defektolog zadužen za više škola	11	42%
4. Defektolog - volonter	1	4%
5. Bez podrške defektologa	10	39%
6. Bez odgovora	4	15%
Ukupno	26	100%

Grafikon br.8. Podrška defektologa nastavnicima u radu sa učenicima sa invaliditetom

Oko trećina škola koje pohađaju učenici sa invaliditetom, tačnije 35% je do sada učestvovalo u inicijativama i projektima koji se bave inkluzivnim obrazovanjem, dok se 61% izjasnilo da nije imalo učešća. 4% škola, odnosno, jedna škola nije odgovorila na ovo pitanje. Inicijative su se uglavnom odnosile na pohađanje stručnih seminara i realizaciji školskih projekata koji obuhvataju decu sa invaliditetom kao ciljnu grupu.

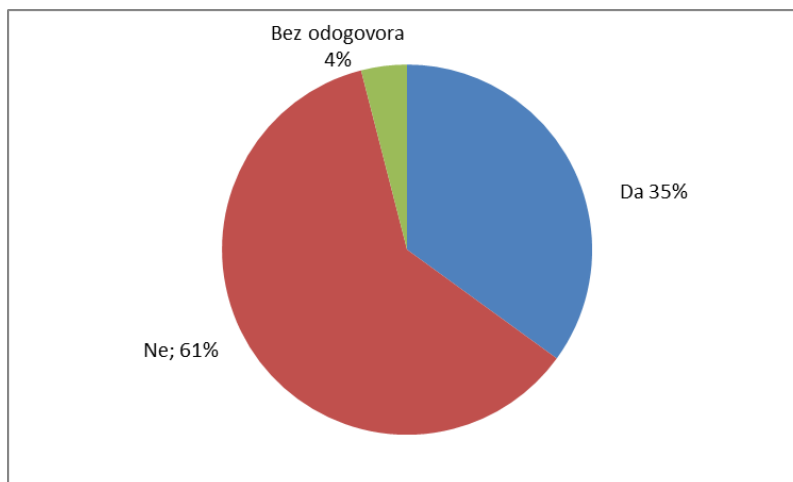
Tabela br.15 Učešće novosadskih osnovnih škola u inicijativama i projektima o inkluzivnom obrazovanju

Učešće u inicijativama	Broj škola	Procenat
1. Da	9	35%
2. Ne	16	61%
3. Bez odgovora	1	4%
Ukupno:	26	100%

Inicijative u kojima su škole učestvovalе :

Opis inicijative/projekta	Broj odgovora
1. Seminari o inkluziji (stručna usavršavanja)	3
2. Školski projekti	3
3. Učešće u DILS projektu	2
4. Članstvo u mrežama i forumima	2
5. Obezbeđivanje asistivne tehnologije za učenika sa invaliditetom	1

Grafikon br.9. Učešće novosadskih osnovnih škola u inicijativama i projektima o inkluzivnom obrazovanju

4. Zaključak i preporuke

4.1. Zaključak

Istraživanje je pokazalo da je implementacija inkluzivnog obrazovanja u novosadskim osnovnim školama trenutno u razvojnoj i ispitivačkoj fazi. Iako je broj učenika sa invaliditetom uključenih u redovan sistem obrazovanja još uvek mali, primećuju se **pozitivne promene**, pre svega, u stavu škola prema inkluzivnom obrazovanju. Škole su „**otvorenije**“ i **spremnije** za školovanje dece sa invaliditetom, koriste dostupne mere podrške i pokazuju zainteresovanost za dodatne mere podrške koje bi omogućile kvalitetnije obrazovanje svojim učenicima u inkluziji. Ipak, nisu sve novosadske osnovne škole ujednačene po pitanju implementacije inkluzivnog obrazovanja. Pojedine škole u Novom Sadu predstavljaju primer dobre prakse i postavljaju **visoke standarde** u implementaciji inkluzivnog obrazovanja kao što su na primer škole „Kosta Trifković“, „Sonja Marinković“, „Petefi Šandor“ i dr. Pod visokim standardima u implementaciji inkluzivnog obrazovanja smatramo: dodatno edukovan nastavni kadar, veći broj mera podrška, veći broj učenika sa invaliditetom, učešće u inicijativama i projektima koji se bave inkluzivnim obrazovanjem... Škole koje imaju veći **procenat učenika sa invaliditetom**, preko 2%, su „Mihajlo Pupin“ u Veterniku, „Desanka Maksimović“ u Futogu, „Ljudovit Štur“ u Kisaču, „Ivan Gundulić“ u Novom Sadu, itd.

Pozitivan stav škola prema inkluzivnom obrazovanju se vidi iz činjenice da većina škola vrednuje **postignuća učenika sa invaliditetom** i navodi da učenici stiču očekivana znanja tokom školovanja u redovnim školama. Ni jedna škola nema stav da učenici sa invaliditetom treba da pohađaju specijalne škole.

Od 26 škola koje su se izjasnile da imaju učenika sa invaliditetom, sve škole kao meru podrške primenjuju izradu i sprovođenje Individualnih obrazovnih planova (**IOP**) za učenike sa invaliditetom, dok skoro polovina škola, pored ove mere, prima i podršku stručnog tima. Trećina škola poseduje prilagođen **prostor**, odnosno, rampu, toalet, lift... Samo jedna škola u Novom Sadu ima ugrađen unutrašnji lift, a to je Osnovna škola „Dušan Radović“. **Korišćenje asistivnih tehnologija** u nastavi je na veoma niskom nivou, svega tri škole izjavljuju da koriste asistivne tehnologije tokom nastave za učenike sa oštećenjem vida. Zamene za kompjuterski miš, specijalne tastature i besplatni softveri nisu navedeni. Stiče se utisak da škole nisu u dovoljnoj meri upoznate sa Asistivnim tehnologijama kao mogućim nastavnim sredstvima koja mogu unaprediti i olakšati obrazovnu inkluziju. Nastavno osoblje nije informisano o širokim mogućnostima i primeni asistivnih tehnologija u nastavi.

Sve novosadske škole su opremljene **računarima i internet mrežom**, ali i pored ove činjenice primena računara u nastavi je nedovoljna, naročito kada su u pitanju učenici sa invaliditetom. Sve škole imaju pozitivan stav o primeni računara u nastavi kod učenika sa invaliditetom, i svesni su dobiti kako za učenika tako i za samog nastavnika koji priprema prilagođene sadržaje. Pre svega, ističu da su računari sami po sebi dovoljno stimulativno i motivišuće sredstvo za rad sa učenicima, i da donose brojne prednosti kao što je ne primer kucanje teksta kod učenika sa slabo razvijenom grafomotorikom.

Stručna podrška defektologa je prisutna kod **polovine** novosadskih škola koje pohađaju učenici sa invaliditetom. Ova podrška je pružena od strane mobilnog tima Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“. Jedna škola izjavljuje da koristi usluge defektologa-volontera, dok ni jedna škola nije izjavila da ima zaposlenog defektologa kako na puno radno vreme tako ni na pola radnog vremena.

Škole ne učestvuju dovoljno u **inicijativama i projektima** koji se tiču inkluzivnog obrazovanja. Veoma mali broj novosadskih škola je naveo da svoj kadar šalje na dodatne edukacije koje se tiču inkluzije, što je jedna od preporuka ovog istraživanja.

4.2. Preporuke

Positivan stav škola prema inkluzivnom obrazovanju dovešće do veće participacije učenika sa invaliditetom u redovanom sistemu obrazovanja u budućnosti, pa je neophodno **predvideti sisteme podrške** za nesmetano odvijanje nastave. Pored bitnih mera podrške kao što su, na primer, usluga lični pratilac deteta, angažovanje pedagoškog asistenta u nastavi i unapređenje pristupačnosti školskog okruženja, jedan od načina **modernizacije** nastave je i korišćenje dostupnih **hardverskih i softverskih** rešenja. **Edukacija** nastavnog osoblja za njihovu upotrebu mora da teče paralelno sa uvođenjem novih tehnologija.

Potrebno je raditi na **promociji asistivnih tehnologija (AT)** u obrazovanju i demistifikaciji stava da AT mogu da koriste samo obučeni stručnjaci koji dolaze uglavnom iz specijalnih škola.

Računar u kombinaciji sa adekvatnom i skrojenom po meri učenika sa invaliditetom asistivnom tehnologijom u nastavi predstavlja sredstvo za rad pomoću koga učenici sa invaliditetom mogu lakše i brže da prate nastavni proces. Samim tim ovako koncipirana nastava olakšava usvajanje gradiva što dalje implicira veću motivaciju učenika. Sa tim u vezi potrebno je **upoznati članove gradske interesorne komisije** o mogućnostima koje AT imaju u nastavnom procesu kao i **donosioce odluka** koji su nadležni da se AT obezbede kao deo procesa uključivanja učenika sa invaliditetom u redovan školski sistem.

Takođe, potrebno je omogućiti **kontinuitet** u pružanju **stručne podrške** svim školama koje pohađaju učenici sa invaliditetom kako bi efikasnost prezentovanog i usvojenog gradiva bila što veća i iskoristiti **postojeće resurse** u gradu kao što su mobilni tim Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“ i Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, odnosno, smer specijalne edukacije i rehabilitacije, kao i široku mrežu udruženja građana koja prate tehnološke inovacije i/ili pružaju usluge na lokalnom nivou osobama sa invaliditetom.

Ovakva **multisektorska** saradnja će doprineti boljoj socijalnoj inkluziji učenika sa invaliditetom i omogućiće im ravnopravno učešće u nastavnom procesu.